

واکاوی علل تطور و تجلی آسیب های اجتماعی نوپدید و تاثیر گذاری آن بر سطوح سلامت جسم و روح نوجوانان

نجیمه مرتضوی^۱ امیرطاها باروتی^۲ بهشاد باقری رنایی^۳

۱- آموزگار پایه سوم دبستان، کارمند رسمی آموزش و پرورش

۲- دانشجوی کارشناسی آموزش ابتدایی، دانشگاه فرهنگیان

۳- دانشجوی کارشناسی آموزش ابتدایی، دانشگاه فرهنگیان

چکیده

این پژوهش به شناسایی و بررسی تنش ها و آسیب های اجتماعی نوجوانان و تاثیر گذاری آن بر سطوح سلامت جسم و روح آنان و تاثیر فضای مجازی و استفاده از شبکه های اجتماعی در رابطه با این نوع آسیب ها می پردازد. هدف مطالعه حاضر، علت یابی، آگاه سازی، پیشگیری و مقابله با آسیب های اجتماعی، با اتخاذ روش شناسی کیفی است. جامعه آماری شامل کارشناسان حوزه های جامعه شناسی، روانشناسی و رسانه است که به صورت نمونه گیری غیراحتمالی هدفمند انتخاب شده اند. چارچوب نظری بر اساس نظریه های آسیب شناسی اجتماعی یا نظریه های مرتبط با آسیب های فضای مجازی و اینترنت و به طور کلی فناوری های جدید تدوین شده است. یافته ها نشان می دهند که مهم ترین آسیب های اجتماعی نوجوانان شامل آسیب های فردی، آسیب های محیطی، آسیب های نوپدید در حوزه فضای مجازی و آسیب های مدیریتی و حاکمیتی است. از مهم ترین عوامل اجتماعی و فرهنگی می توان به عوامل ساختاری و حاکمیتی، ارتباط با گروه همسالان، انتقال ارزش های جوامع غربی به کشور، در نتیجه پیشرفت های رسانه ای و کمرنگ شدن عقاید و ارزش های جهان شمول اشاره کرد. آسیب های نوپدید از پیامدهای ظهور و توسعه فضای مجازی و شبکه های اجتماعی به صورت کنترل نشده هستند و عناصر آموزشی، خانوادگی، فردی، اجتماعی و سیاسی در بروز این گونه پدیده ها نقش دارند.

واژگان کلیدی: آسیب های اجتماعی، نوجوانان، سلامت اجتماعی، فضای مجازی

مقدمه

تمامی جوامع و ملت ها درگیر و در معرض مشکلات گوناگون انحرافات اجتماعی هستند اما شدت و حدت آن ها متفاوت است؛ برای حرکت در مسیر تعالی و رشد اجتماعی نیازمند سیاست گذاری های مدون و برنامه ریزی شده است که با تبیین و نگرش صحیح نسبت به موضوع، امکان دستیابی به این هدف محقق خواهد شد.

آسیب اجتماعی به هر نوع عمل فردی یا جمعی اطلاق می شود که در چارچوب اصول اخلاقی و قواعد عمل جمعی رسمی و غیر رسمی جامعه محل فعالیت کنشگران قرار نمی گیرد و از نتیجه بلامانع قانونی و یا قبح اخلاقی و اجتماعی رو به رو می گردد (عبداللهی، ۱۳۸۳) که هدف آسیب شناسی اجتماعی را شناخت کج رفتاری، علل و عوامل، انواع و پیامدهای آن می دانند (صدیق سروستانی، ۱۳۸۵).

آسیب های اجتماعی به عنوان اموری که نظم عمومی جامعه را به هم می زنند و هنجارهای آن را مورد تعرض قرار می دهند بسیار حائز اهمیت می باشند. با افزایش این ناهنجاری ها، موقعیت های خطرناکی به نام بحران بوجود می آید که به جامعه آسیب بسزایی می زند. با توجه به اهمیت آسیب های اجتماعی و روند رو به رشد آن ها و بروز آسیب های اجتماعی نوپدید که شامل آسیب های مربوط به حیطه فناوری های جدید همچون اینترنت، فضای مجازی، برنامه ها و شبکه های اجتماعی، تلفن های همراه، رایانه ها و غیره می باشد، بی شک مداخله در این موضوع نیازمند تفکری جامع و پویا است. چرا که بیشترین آثار مخرب این آسیب ها، متوجه نسل جوان بویژه کودکان و نوجوانان می باشد. بدین منظور شناسایی این آسیب ها در مرحله اول و سپس علت یابی و ارائه راه حل ها و اقداماتی جهت پیشگیری، کنترل و مقابله با آن ها امری ضروری است. نوجوانان به عنوان آینده سازان یک سرزمین شناخته می شوند؛ همچنین تثبیت روحیات و اخلاقیات پایدار یک انسان در سنین نوجوانی رخ می دهد. لذا در قرآن اهمیت فراوانی به نوجوانان و جوانان شده است و این دوران را، دوران قدرت و ایستادن بر بلندای قله حیات خویش می داند که باید از این موقعیت به خوبی استفاده کند. پیامبر اکرم (ص) نیز فرموده اند: « إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى مَلَكًا نَزَلَ فِي كُلِّ لَيْلَةٍ فَيَنْدِي بِأَبْنَاءِ الْعَشْرِينَ جَدًّا وَاجْتِهَدُوا » همانا که خداوند متعال فرشتگانی دارد که هر شب نزول می کنند و ندا می دهند ای جوانان بیست سال کوشش و جدیت کنید و برای نیل به کمالات انسانی مجاهده نمایید. وقتی که اغلب مردم در جامعه به وجود وضعیتی که کیفیت زندگی شان را تهدید می کند اذعان دارند و موافق درمان آن وضعیت هستند، جامعه شناسان می گویند این وضعیت همان مسئله اجتماعی است (بخارایی، ۱۳۹۳، ص ۲۳). به همین سبب تمامی ارکان دست اندرکار که توانایی هدایت افراد به تحقق اهداف اجتماعی و تعالی را دارند، باید بی دریغ در این مسیر قدم بردارند تا به نیل مقصود تبیین شده برسند.

روش تحقیق

از مزیت های مهم دیدگاه کیفی، جمع آوری اطلاعات بسیار دقیق و نزدیک به موضوع مورد مطالعه می باشد. در بعضی از موضوع ها مانند نگرش ها، تفکرات، عقاید و نظرات افراد (پیرامون مسائل مختلف اجتماعی) و رفتارهای انجام پذیرمانند روش تدریس با پرسشنامه امکان دستیابی به واقعیت ها خیلی ضعیف است. زیرا بیشتر افراد اولاً ممکن است واقعیت ها را کتمان کنند، ثانیاً کلیشه ای جواب بدهند و ثالثاً آرمان گرایانه پاسخ بگویند. در حالی که در مصاحبه های

عمیق و یا مشاهدات از نزدیک، امکان مشاهده رفتار و شنیدن افکار در مواقع عادی و روزمره، بسیار زیاد می باشد. بنابراین، روش کیفی از پرسشنامه ها یا تست های استاندارد رایج استفاده نمی کند. ابزارها و روش های جمع آوری اطلاعات که در پژوهش کیفی، رایج است، عبارت اند از: مردم نگاری، مشاهده، پژوهش در عمل، زندگینامه یا تاریخچه زندگی، پژوهش موردی، مصاحبه و بررسی اسنادی و غیره. با توجه به مطالب ارائه شده فوق، در این تحقیق روش پژوهش، کیفی و رویکرد مورد استفاده نیز رویکرد تحلیل محتوا می باشد.

آسیب های اجتماعی

آسیب های اجتماعی پدیده هایی متنوع، نسبی و متغیرند. پرخاشگری و جنایت، خودکشی، اعتیاد و قاچاق مواد مخدر، روسپیگری، جرایم مالی، اقتصادی و سرقت نمونه هایی از آسیب های اجتماعی جامعه امروزی ایران اند که کم و کیف آنها بر حسب زمان و مکان (یعنی، حال نسبت به گذشته و در شهرها نسبت به روستاها) تغییر می کنند. بنابراین، آنچه امروز در یک جامعه خاص آسیب یا کجروی تلقی می شود ممکن است فردا در همین جامعه یا همین امروز ولی در جامعه ای دیگر آسیب یا کجروی شناخته نشود (رهنمائی، سید احمد). آسیب شناسی اجتماعی مطالعه آسیب های وارد شده به جامعه و گروه های انسانی است. آسیب شناسی اجتماعی شاخه ای در روانشناسی اجتماعی و علم مطالعه و بررسی ریشه های بی نظمی اجتماعی، درد، و نابسامانی های آن و شیوه های پیشگیری و درمان آن است. در واقع آسیب شناسی اجتماعی، مطالعه نابهنجاری ها و آسیب های اجتماعی نظیر بیکاری، اعتیاد، فقر، خودکشی، طلاق، ولگردی، گدایی و غیره همراه با علل، آثار و عوارض، شیوه های پیشگیری و درمان آنها به انضمام مطالعه شرایط بیمارگونه و نابسامان اجتماعی است (کریمی، یوسف).

جنبه های قابل بررسی آسیب های اجتماعی

انسانی

هر انسان با هر دین و آئین، اعتقاد و فکر، مذهب و گرایش و مسلک و ارتباط با جناح یا حزب خاصی یا با ترحم یا با هدایت و یا با همراهی اعتقاد دارند که به گروه های آسیب پذیر یاری نمایند. فلذا این یاری و همراهی، در همه جوامع قابل رویت می باشد اما قدرت آن متفاوت است.

اجتماعی

اگر به این آسیب های اجتماعی به موقع رسیدگی نشود، افزایش اختلالات و تنش های اجتماعی را در پی دارد که مخرب انضباط اجتماعی است.

سیاسی

اگر به آسیب های سیاسی توجه نشود، کشور را به دامن بیگانگان سوق می دهد و به جای فرهنگ خودی، فرهنگ بیگانه در کشور پیاده می شود و به اعتقادات دینی و مذهبی جامعه لطمه وارد می نماید. وجود آسیب های اجتماعی، بزرگنمایی و تبلیغات دشمنان کشور را در پی دارد ضمن آنکه وجود آسیب های اجتماعی در کشور اسلامی عامل تبلیغ

منفی بر ضد اسلام است. لذا لازم است که آسیب های اجتماعی ریشه یابی شود و از کلی گویی در جامعه پرهیز گردد و با ارائه راهکارهای مدون به جزئیات آسیب های اجتماعی توجه شود.

اهمیت آسیب شناسی در حیطه آسیب های اجتماعی

آنچه روشن است اینکه بحث آسیب شناسی عمدتاً با مسائل و مشکلات سر و کار دارد. پژوهش ها و تحقیقات متعدد برای شناخت انواع این آسیب ها و علل بروز آن ها صورت می دهد و نظریاتی را برای حل آن مسائل پیشنهاد می کند. بر این اساس زمینه هایی چون فرهنگ و هنجارهای یک جامعه، ویژگی های اقتصادی و سیاسی و جغرافیایی یک جامعه نیز در حوزه مطالعات آسیب شناسی قرار می گیرد؛ چرا که بررسی انواع آسیب های اجتماعی، فرهنگی و تربیتی بدون در نظر گرفتن شرایط زمینه ای یک جامعه میسر نخواهد بود. هر جامعه ای متناسب با شرایط، فرهنگ، رشد و انحطاط خود با انواعی از انحرافات و رفتارهای انحرافی روبرو می باشد که تاثیرات مخربی روی فرآیند ترقی آن جامعه دارد. رفتار انحرافی، عبارت از رفتار ارادی است که هنجارهای جامعه را نقض کرده و سلامتی جامعه، یا مردمش و یا هر دو را تهدید می کند (Colbert, 2004: 599). رفتارهای انحرافی، می توانند هم سازنده و هم مخرب باشند. بیشتر پژوهش ها، در زمینه انحراف ها مخرب بوده و با وجود اهمیت انحراف های سازنده رفتار ارادی در جهت نقض هنجارها که منابع مهمی برای نوآوری و کارآفرینی است و به ایجاد مزیت رقابتی کمک می کند (Galperin & Burke, 2006: 331). شناخت چنین عواملی از جمله رفتارهای انحرافی می تواند مسیر حرکت جامعه را به سوی ترقی و تعامل هموار سازد. بطوری که علاوه بر درک عمل آن ها و جلوگیری از تداوم آن عمل با ارائه راه حل هایی به سلامت جامعه کمک نماید. به عنوان مثال اگر مسئله اعتیاد را در نظر بگیریم، این مسئله هم به عنوان یک مشکل فردی و هم یک معضل اجتماعی مطرح است؛ همچنین روشن است در سطح اجتماعی منجر به از بین رفتن نیروها و انرژی بارآور جامعه می شود. شناسایی علل اساسی و کنترل آن ها می تواند بسیاری از نیروهای از دست رفته جامعه را تجدید نموده، و در مسیر کار سالم جامعه هدایت کند (فرجاد، محمد حسین، ۱۳۷۴).

جذاییت آسیب های اجتماعی نوپدید برای نوجوانان

تنهایی و فقدان همبستگی اجتماعی، کاهش مسئولیت اجتماعی، کاهش سرمایه اجتماعی، فقدان برنامه ریزی در حوزه جوانان و نشاط و شادابی آن ها، بی اعتمادی، فردگرایی و غیره می تواند باعث بروز انواع آسیب های اجتماعی جدید در کشور شود. هرچند جنس آسیب های اجتماعی کشور در حال حاضر بیشتر مجازی است اما این آسیب ها محدود به این فضا نخواهد بود و در اثر مداخله سایر عوامل اجتماعی هم می توانند ایجاد شوند.

آسیب های اجتماعی پیوسته در همه جوامع از گستردگی و تنوع زیادی برخوردار بوده، هست و خواهد بود. از جمله ویژگی هایی که در جامعه کنونی شاهد آن هستیم، گسترش تکنولوژی، دسترسی به اطلاعات و تحولاتی است که از طریق فضای مجازی ایجاد شد و منجر به ایجاد آسیب های اجتماعی در جوامع شد. ماهواره، فضای مجازی و شبکه های اجتماعی به دنبال تاثیر اینترنت در جوامع توسعه یافته آسیب های جدیدی را ایجاد کرده که در گذشته شاهد آن نبودیم. قبل از اینکه اینترنت به طور کامل در کشور و فرهنگ ما همه گیر شود، موضوع جرایم اینترنتی مطرح شد. ما با گسترش

فضای مجازی با آسیب‌هایی مواجه هستیم که قبل از گسترش این فضاها با آن‌ها برخورد کردیم. به همین دلیل جوامع همیشه در معرض آسیب‌های اجتماعی نوپدید هستند. آسیب‌هایی که به یک معنا در گذشته چندان مهم نبود، اما در زمان فعلی گسترش آن افراد زیادی را درگیر خود کرده است. معنی نوپدید بودن این آسیب‌ها این نیست که در گذشته این آسیب‌ها وجود نداشته‌اند، بلکه آسیب‌های اجتماعی که در همه زمان‌ها شاهد گسترش آن هستیم در برخی زمان‌ها و به واسطه برخی تحولات رشد و نمو بیشتری پیدا می‌کنند و آسیب‌های ایجاد شده در فضای مجازی کشور نیز از این دسته هستند.

مهم‌ترین آسیب‌های اجتماعی نوجوانان آسیب‌های نوپدید

بروز و ظهور رفتارهای نوپدید اقتباس شده از فرهنگ‌های غربی، وابستگی بیش از حد به فضای مجازی و بازی‌های اینترنتی، فقدان سواد رسانه‌ای در مدیریت برخورد با رسانه‌های نوین مثل اینستاگرام و تلگرام که باعث بروز مشکلات جدی از جمله بلوغ زودرس می‌شود.

آسیب‌های فیزیکی و رفتاری

همانطور که انسان متشکل از دو بعد جسمانی و روحانی است، رفتار و اعمال خود و دیگران، هم بر جسم و هم بر روح و روان تأثیرگذار خواهد بود. نزاع‌های خیابانی، اعتیاد به سیگار، مواد مخدر، مصرف قرص‌های روانگردان و مشروبات الکلی، ترک تحصیل، بدحجابی، کودکان کار و خیابانی، اختلال‌های سایکوتیک و رفتاری از جمله مشکلاتی هستند که انسان‌ها در زمان نوجوانی با آن‌ها مواجه می‌شوند؛ فلذا اگر تعمق اندیشی و ژرف بینی نسبت به چنین موضوعاتی رخ ندهد، باعث بروز بیماری‌ها جسمی و روانی شدیدی خواهند شد.

آسیب‌های شناختی

هدف‌های حیطه‌ی شناختی، بر یادآوری یا بازسازی اموری تأکید می‌کند که آموختن آن‌ها ضروری است. از آن جایی که نوجوانی و بلوغ مانند دانه‌های یک زنجیر به هم تنیده هستند و دوران بلوغ، دوران شکل‌گیری و ثبات شخصیت است، هر گونه لغزش و کاستی سبب بروز آسیب‌هایی نظیر عدم تعریف مناسب از هویت خود، مسئولیت‌پذیر نبودن، بی‌تفاوتی به آینده، بی‌مهارتی و سست عقیده بودن خواهد شد.

آسیب‌های محیطی

همان‌گونه که انسان در شرایط اقلیمی و نیز شرایط زیستی خاص متولد می‌شود که از پیش وجود داشته و بر رفتار وی تأثیر می‌گذارد، افراد و اجتماعات را نیز سنت‌های قومی، آداب و رسوم اجتماعی و سازمان‌ها و نهادهایی احاطه کرده که محیط اجتماعی آن‌ها را تشکیل می‌دهد؛ بنابراین این آسیب به یک فرد، در اصل آسیب به کل محیط است.

عوارض و پیامدهای آسیب های اجتماعی نوپدید

عوارض فردی

آسیب های اجتماعی اختلالاتی در فرد بوجود می آورد و سبب می شود که از مسیر اصلی و معمول خود دور شود. اختلال بیش فعالی^۱، اختلال کمبود توجه^۲، اختلالات افسردگی^۳، اختلالات تغذیه ای^۴ و اختلال خواب^۵ از جمله عوارض و پیامدهای آسیب های اجتماعی هستند.

۱. Hyperactivity Disorder
 2. Attention Deficit Disorder
 3. Depressive Disorders
 4. Eating Disorders
 5. sleep disorder

عوارض اجتماعی

از عوارض اجتماعی آسیب های اجتماعی، می توان به بی سوادی و فقر فرهنگی والدین، اختلال اقتصادی خانواده، عدم آگاهی والدین از شیوه های صحیح تربیتی، نبود آینده مشغول شغلی و تسلط جو نا امیدی، دوستان ناباب و گسست نسلی اشاره کرد.

عوارض شغلی

از عوارض هایی که آسیب های اجتماعی بر روی مشاغل و صنف های مختلف گذاشته است، فرسودگی شغلی است. از لحاظ لغوی فرسودگی شغلی را می توان تحلیل قوای روانی که گاهی با افسردگی همراه است و از تلاش برای کمک به بیماران روانی یا افراد تحت فشار روانی ناشی می گردد تعریف کرد. به عبارت دیگر فرسودگی شغلی خستگی فیزیکی، هیجانی و روانی به دنبال قرار گرفتن طولانی مدت در موقعیت کارسخت است این نشانه ها حالتی است که در آن قدرت و توانایی افراد کم و رغبت و تمایل آن ها به انجام کار و فعالیت کاهش می یابد.

شیوه های پیشگیری و کنترل آسیب های اجتماعی نوپدید

آموزش و پرورش

رسالت و مأموریت آموزش و پرورش تحقق بخشیدن به انجام آرمان های ملی است؛ این نوع هدف ها مانند آرمان ملی آموزش و پرورش جزء هدف های بلندمدت محسوب می شوند. رشد، ترقی، کمال و تعالی انسان ها و اجتماع، به نوع آموزشی که افراد چه در مدرسه و چه در خارج آن می بینند، بستگی دارد. بنابراین یکی از اهداف مهم آموزش و پرورش، تحقق رسالت هدف کنترل آسیب های اجتماعی است.

رسانه

در رسانه سه بستر اطلاعات و محتوا، بستر ارتباطی و مخاطب وجود دارد که باید به هر کدام ارزش خاصی اختصاص داده شود. با توجه به افزایش قدرت رسانه ها، از شیوه هایی که در جهت بهبود و کمک به پیشگیری آسیب های اجتماعی می توانیم نام ببریم، تصحیح محتوای رسانه ای است؛ یعنی باید اطلاعات و محتوایی که قصد دارد از طریق رسانه به اشتراک گذاشته شود، از رصد کارگروه آسیب های اجتماعی بگذرد.

در بستر ارتباطی، راه های ارتباطی که رسانه در اختیار گرفته است بسیار گسترده و وسیع است و هر کدام به اندازه ای قدرت نفوذ در ذهن مخاطب دارد. از جمله این ابزار ارتباطی، می توان به روزنامه، رادیو و تلویزیون و شبکه های اجتماعی اشاره کرد.

مهم ترین بستر، بستر مخاطب می باشد زیرا هر دو بستر اطلاعات و محتوا و بستر ارتباطی فعالیتشان برای مخاطب می باشد و در صورتی که مخاطب، محتوای ارائه شده را مورد پذیرش قرار ندهد، تمامی تلاش های این دو بستر بی ثمر خواهد بود.

مراکز روانشناسی زیر نظر نظام روانشناسی

از دیگر راه های پیشگیری و بهبود آسیب های اجتماعی، ایجاد مراکز روانشناسی زیر نظر نظام روانشناسی می باشد که باید با تمامی حوزه ها (آموزش و پرورش، رسانه و...) هماهنگ و همسو باشد. از عمده فعالیت های این مراکز، تطبیق دادن اطلاعات و محتوایی است که در اختیار مخاطب قرار می گیرد؛ اگر محتوا ارزشمند باشد آن را تقویت، و اگر نیاز به بازاندیشی داشته باشد با همکاری دیگر حوزه ها، تغییراتی در آن لحاظ کند.

بسته های مطالعاتی - تشویقی

از امورات مهم و تاثیر گذار دولت، تهیه و اختصاص بودجه برای نهادهایی است که تنها فعالیت و تمرکزشان تهیه بسته های مطالعاتی تشویقی است. این بسته ها در اصل تقویت کننده فعالیت سه حوزه آموزش و پرورش، رسانه و مراکز روانشناسی است و خلاء های محتوایی را پر می کند.

عوامل فردی بروز آسیب های اجتماعی نوجوانان

عوامل درونی

عوامل درونی فردی که بر سلامت جسم و روان انسان تأثیر می گذارند عبارتند از: جنس، سن، وضعیت ظاهری و قیافه، ضعف قدرت، بیماری، عوامل وراثتی و ژنتیکی، میل به اظهار و اثبات خود، احساس ناامنی، نازپروردگی، خودنمایی، حسادت، حادثه جویی، زیاده خواهی، بی بند و باری، بی هویتی و بی هدفی در زندگی، فقدان مهارت های زندگی در مواجهه با مشکلات اجتماعی، آرزوهای بلند پروازانه و دست نیافتنی، فردگرایی و انزواطلبی و گریز از کارهای مشارکتی، خوش گذرانی و عافیت طلبی، اظهار قدرت، از بعد فردی وابستگی سلامت اجتماعی به نگرش شخص به خود و دیگران و جامع های که در آن زندگی می کند.

عوامل بیرونی

عوامل بیرونی و محیطی فردی که بر سلامت جسم و روان انسان تأثیر می گذارند عبارتند از: بی توجهی به نوجوان از سوی والدین، فقدان آرامش در خانواده ها به دلایل اقتصادی و فشارهای مالی، مورد توجه قرار نگرفتن از سوی همسالان، فشارهای روانی روی نوجوان به دلیل وجود کنکور و اجبار خانواده ها برای قبولی در کنکور و محل تحصیل بهتر، محیط آموزشی و تربیتی ناسالم، روش نادرست پاسخگویی به مسائل جنسی نوجوانان.

جدول شماره ۱ (مقایسه عوامل درونی و بیرونی بروز آسیب های اجتماعی نوجوانان)

عوامل بیرونی	عوامل درونی
بی توجهی به نوجوان از سوی والدین، فقدان آرامش در خانواده ها به دلایل اقتصادی و فشارهای مالی، مورد توجه قرار نگرفتن از سوی همسالان، فشارهای روانی روی نوجوان به دلیل وجود کنکور و اجبار خانواده ها برای قبولی در کنکور و محل تحصیل بهتر، محیط آموزشی و تربیتی ناسالم، روش نادرست پاسخگویی به مسائل جنسی نوجوانان و ...	جنس، سن، وضعیت ظاهری و قیافه، ضعف قدرت، بیماری، عوامل وراثتی و ژنتیکی، میل به اظهار و اثبات خود، احساس ناامنی، نازپروردگی، خودنمایی، حسادت، حادثه جویی، زیاده خواهی، بی بند و باری، بی هویتی و بی هدفی در زندگی، فقدان مهارت های زندگی در مواجهه با مشکلات اجتماعی، آرزوهای بلند پروازانه و دست نیافتنی، فردگرایی و انزواطلبی و ...

عوامل خانوادگی مؤثر در بروز آسیب های اجتماعی نوجوانان عوامل اقتصادی

نبود رفاه در قشر کم درآمد و چند شغله بودن پدر یا شاغل بودن مادر به دلیل تأمین مخارج زندگی و صرف نکردن وقت در نوجوان، یک خلاء عاطفی - مالی ایجاد می کند؛ از آنجایی که هر انسانی تلاش می کند به خلاء های عاطفی اش رسیدگی کند و اگر نیاز به ترمیم دارد دارد، مرهمی روی آن بگذارد، نوجوان با کمبود توان مالی خانواده سازگاری پیدا نمی کند و سعی می کند به سمت و سوی حوزه هایی حرکت کند از نظر مالی مشکلی نداشته باشد و اگر والدین و خانواده، حرکت فرزندشان را مدیریت و کنترل نکنند، نوجوان از حوزه و محیط جدید تغذیه می کند و با گذر زمان، حس تعلق و وابستگی به محیط جدید پیدا می کند که در صورت مخالفت والدین، عصبانیت، پرخاشگری و حتی افسردگی نوجوان را به همراه دارد. تحقیقات نشان می دهد بیش از ۲۰ درصد نوجوانان از افسردگی رنج می برند در حالی که این حالت با توجه بیشتر والدین به طور موفقیت آمیزی درمان پذیر است (شرفی، ۱۳۹۳، ص ۱۲).

عوامل فرهنگی و تربیتی

از عوامل فرهنگی و تربیتی خانواده در روند شکل دهی خصوصیات رفتاری اخلاقی اجتماعی فرزند خود، می توان عدم رعایت بایدها و نبایدهای اخلاقی، تنش دائمی در روابط زن و شوهر، کتک زدن فرزندان، برخوردار نبودن والدین از بلوغ فکری و شخصیتی، مناسبات غلط در تعامل های اجتماعی و نا آگاهی از شیوه های تربیتی و نظارتی بر فرزند، نبود استقلال فردی و تصمیم گیری های اصولی در زندگی از سوی نوجوان به دلیل مشکلات مختلف تحمیل شده از سوی خانواده، تقلید پذیری، بی اطلاعی خانواده ها در خصوص جریان ها و روندهای اجتماعی روز، دور شدن افراد خانواده از همدیگر و اختصاص ندادن فرصتی برای گفت و گوی سازنده را نام برد.

تأثیر فضای مجازی و استفاده از شبکه های اجتماعی بر آسیب های اجتماعی نوجوانان عوامل آموزشی

تاکنون کتاب های درسی پایه های ششم، هفتم و هشتم، با رویکرد آموزش مهارت های خود مراقبتی تغییر کرده اند (منصورکیایی، ۱۳۹۴، ص ۳۲). با توجه به گستره تأثیرات فضای اجتماعی بر روان نوجوانان، چنین تغییراتی هم باید در محتوای متن و رسانه اعمال شود و در صورت عدم آموزش سواد رسانه ای و مهارت های بهره گیری از رسانه ها به نوجوانان، باعث کجروی های آموزشی خواهد شد.

عوامل خانوادگی

نوجوان به تدریج که از سرزمین آرام و بیخیال کودکی به دشت های پرحادثه بلوغ می رسد، دگرگونی هایی را در خویش در می یابد. احساس می کند که به سرعت درحالی ورود به وضعیت جدیدی است و تمایل دارد که خانواده اش به عنوان نزدیک ترین افراد، این دگرگونی را باور کنند (شرفی، ۱۳۹۳، ص ۳۶ و ۳۷). آگاهی نداشتن خانواده ها از عوارض و پیامدهای ناخواسته فضای مجازی، فرزند سالاری در بین برخی از خانواده ها، سهولت دسترسی به تلفن همراه و اینترنت برای نوجوانان در خانواده و پایین آمدن سن دسترسی به تلفن همراه از جمله مشکلات ناشی از عدم توجه خانواده به دگرگونی فرزندشان است.

عوامل فردی و اجتماعی

تعادل رابطه نوجوان و جامعه را می توان به منشوری چند وجهی تشبیه کرد. نیاز به تعلق به گروه، به مفهوم پذیرش و قبول گروه مورد نظر جوانان است؛ و عدم دستیابی صحیح به این خواسته ها سبب آثار جسمانی ناشی از اعتیاد اینترنتی شامل کم تحرکی، اضافه وزن و چاقی، دیابت، بیماری های قلبی و عروقی و درنهایت مرگ زودرس، همچنین می توان به از بین رفتن اعتبار و آبروی خانوادگی و ایجاد مشکلات در تحصیل می شود.

عوامل سیاسی و مدیریتی

سیاست های اجرایی و برنامه های مدیریتی جهت کنترل فضای مجازی و پیشگیری از آسیب های موجود، اهمیت بسیاری دارد و نتایج بسیار مهمی را نیز در پی دارد. ضعف نهادهای فرهنگی و در نتیجه کشیده شدن جوانان به سمت فضای مبهم مجازی، عدم تدوین و اجرای سیاست ها و برنامه های صحیح در زمینه پیشگیری از آسیب های نوپدید از سوی تصمیم گیران و سیاستگذاران از جمله موارد حائز اهمیت هستند.

موارد پیشنهادی جهت ارتقاء عملکرد رسانه در حوزه سلامت اجتماعی و پیشگیری از آسیب های اجتماعی نوجوانان

- شناسایی آسیب های موجود بر اساس پژوهش ها و آمار
- جلب اعتماد عمومی توسط رسانه در سطح کلان
- نظرخواهی از خود نوجوانان و دخیل کردن آنان در امر برنامه سازی

- حضور مداوم رسانه در بین افراد و خانواده های قربانی آسیب های اجتماعی
- گوش کردن مسئولان به مشکلات نوجوانان از زبان خود آنان
- آموزش مهارت های مرتبط با خانواده ها و نوجوانان
- بهره گیری از توانایی سازمان های مردم نهاد
- پیگیری مباحثی که در جامعه می تواند به مناسب سازی محیط خانوادگی، اجتماعی و غیره برسد
- بهره گیری از افراد کارشناس در تولید برنامه ها
- پخش برنامه های شاد و مفرح
- تنظیم سندی به عنوان راهبردی جهت ارتقای سلامت اجتماعی و تدوین و اجرایی کردن راهبردهای
- عملیاتی در سه حوزه سیاست گذاری، برنامه ریزی و برنامه سازی بر اساس این برنامه راهبردی
- اولویت بندی آسیب های اجتماعی نوجوانان
- استفاده از تیم کارشناسی برای ارائه راهکارها
- نظرسنجی و نیازسنجی به منظور ارتقای کیفی برنامه ها و تهیه برنامه های جدید مرتبط با آسیب های اجتماعی نوجوانان

نتیجه گیری

همه ما می دانیم که دوران بلوغ و نوجوانی و جوانی سخت ترین و پرثمرترین دوران است اگر در کنار خانواده آگاه باسطح تربیتی تاثیر گذار باشد تاثیر بسزایی در رشد فردی و اجتماعی و رشد ارزش های انسانی خواهد داشت ولی به طور کلی جایگاه خانواده میان نسل نوجوان و جوان ارزش خود را از دست داده و گاهی اوقات هم خانواده های بی اطلاع از مهارت های زندگی و ویژگی های روانی، فردی و اجتماعی و غیره نمی توانند راهنمای خوبی برای فرزندان شان باشند و همانطور که گفتم این دوران نوجوانی و جوانی جزء دوران طلایی و حساس عمر یک انسان می باشد که اگر درست و با علم و آگاهی به روز خانواده نباشد خسارت های جبران ناپذیر به نوجوان و خانواده و جامعه وارد خواهد آمد این آسیب های اجتماعی که در زمینه های متفاوت می باشد.

ما در کشوری زندگی می کنیم که از حالت سنتی به مدرن تبدیل شده و با این تغییرات مشکلاتی هم در مسائل فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی به وجود آورده است، به همین دلایلی که گفته شد یکی از راه های پیشگیری و کنترل آسیب های اجتماعی، نقش رسانه ها و وسایل ارتباط جمعی است که می تواند الگو سازی کند. رسانه ها می توانند ارزش ها و هنجارهای قابل قبول اجتماعی را بر روی رفتار انسان نشان بدهند.

مهم ترین آسیب های اجتماعی نوجوانان آسیب های فیزیکی و اجتماعی نوپدید و خانوادگی و مدیریتی و حاکمیتی می باشد و نقش نهادهای فرهنگی و آموزشی مثل آموزش و پرورش می تواند با مدیریتی درست و با نقش آموزشی و راه حل عملی باعث می شود که ناهنجاری و انحرافات ناشی از آسیب های اجتماعی نوجوان کم

شود. همچنین نقش بهزیستی و نهادهای حمایتی با وظایفی که دارد در نقش آموزشی و پیشگیری می تواند موثر باشد و نقش نیروی انتظامی به عنوان یک نیروی کارآمد هم می تواند موثر باشد.

رسانه ها با عملکرد خوب شان باعث می شوند که مردم به آن ها اعتماد کنند و این جلب اعتماد در سایه نظرخواهی از خود نوجوان و دخالت دادن آن ها در برنامه ریزی و حضور دائم رسانه در بین افراد و خانواده هایی که آسیب دیده اند و گوش کردن مسئولان به مشکلات نوجوانان و آموزش مهارت های زندگی به خانواده و نوجوان و بسیاری از مسائل دیگر باعث می شود که آسیب های اجتماعی نوجوانان به سلامتی از مشکلات عبور کند اهداف رسانه اجتماعی شناخت آسیب های اجتماعی می باشد و انگیزه پیدایش نابهنجاری چه بوده و سعی می کند تا آن را درمان کند و باعث جلوگیری از بازگشت انحرافات اجتماعی می شود.

رسانه های ارتباطی باعث می شوند که ناهنجاری های اجتماعی برجسته نشان داده شوند تا سیاست گذاران و برنامه ریزان مربوطه بتوانند در جهت حل مشکل برآیند. حتی می توانند با آموزش های پیشگیرانه به خانواده ها و جوانان با این مشکلات اجتماعی آشنا کنند و با کمک گرفتن از ابزارهای فرهنگی رسانه ای باعث پیشگیری و مقابله با آسیب های اجتماعی نوپدید شوند البته باید بگویم نه تنها عوامل فردی و درونی در آسیب های اجتماعی بی تاثیر نیستند، عوامل محیطی و بیرونی و خانوادگی از جمله مشکلات اقتصادی خانواده و سطح فرهنگی و تربیتی خانواده باعث آسیب های اجتماعی نوجوان می شود که با برنامه ریزی رسانه و با برنامه کاربردی و آموزش مهارت های لازم بر اساس نیاز آن فرد و جامعه می تواند اثرگذار باشد.

منابع

- بخارایی، احمد (۱۳۹۳)؛ جامعه شناسی انحرافات اجتماعی در ایران، انتشارات جامعه شناسان.
- رضاقلی زاده، بهنام. (۱۳۹۹). بررسی آسیب های اجتماعی نوجوانان و نقش رسانه در پیشگیری و کنترل آن. فصلنامه رسانه، ۳۱(۱)، ۱۶۶-۱۴۷.
- ستوده، هدایت اله (۱۳۸۰)، آسیب شناسی اجتماعی، نشر آوای نور، تهران.
- ستوده، هدایت اله و سیف اله بهاری (۱۳۸۶)، آسیب شناسی خانواده، ندای آریان، تهران.
- سرخوش، سعداله (۱۳۸۴)، مهارت های زندگی و پیشگیری از آسیب های اجتماعی، انتشارات کرشمه، همدان.
- شرفی، محمدرضا (۱۳۹۳)؛ نوجوانی فصل شکفتن، انتشارات جهان اسلام.
- صدیق سروستانی، رحمت الله، (۱۳۹۹)؛ آسیب شناسی اجتماعی، انتشارات سمت.
- منصورکیایی، نادر (۱۳۹۴)؛ پیشگیری از اعتیاد و آسیب های اجتماعی در مدارس، انتشارات مدرسه.

Colbert A.E, Mount M.K, Harter J.K, Witt L.A, Barrick M.R. (2004), “ Interactive Effects of Personality and Perception of the Work Situation on Workplace Deviance”, Journal of Applied Psychology, 89/4.

Galperin Bella L., Burke Ronald J. (2006), “Uncovering the Relationship Between Workaholism and Workplace Destructive and Constructive Deviance: an Exploratory Study”, International Journal of Human Resource Management, 17/2.